

II. ТУРИСТИЧНІ РЕСУРСИ: ОЦІНКА І РАЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ

УДК 911.5: 502.6 (477)

Худоба В. В., к. геогр. н.
Чикайло Ю. І., к. геогр. н.
*Львівський державний університет
фізичної культури імені Івана Боберського,
м. Львів
khudoba.volodymyr@gmail.com*

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В РЕГІОНАЛЬНИХ ЛАНДШАФТНИХ ПАРКАХ ЗАХІДНОГО ПОДІЛЛЯ

CURRENT STATUS AND PROSPECTS OF TOURISM
DEVELOPMENT IN THE REGIONAL LANDSCAPE PARKS
OF WESTERN PODILLYA

Розглянуто основні підходи до розвитку туризму на території регіональних ландшафтних парків. Проаналізовано туристично-рекреаційний потенціал регіональних ландшафтних парків Західного Поділля. Виявлено основні проблеми, які перешкоджають розвитку туризму на території досліджуваних парків. Запропоновано рекомендації щодо подальшого розвитку туризму на території регіональних ландшафтних парків Західного Поділля.

Ключові слова: *регіональний ландшафтний парк, туризм, туристично-рекреаційний потенціал, рекреація.*

The main approaches to tourism development on the territory of regional landscape parks. Analyzed tourist and recreational potential of regional landscape parks of Western Podolia. The main problems that hinder the development of tourism in Dolci parks. Recommendations for further development of tourism in the territory of regional landscape parks of Western Podolia.

Key words: *regional landscape Park, tourism, tourist and recreational potential of the recreation.*

В останні роки в світі все більшу популярність серед населення, особливо молоді, завойовують відпочинок та розваги, які здійснюються на природоохоронних територіях, що охороняються. Основою розвитку туризму є атрактивність місця. Регіональні

ландшафтні парки володіють потужними і дуже привабливими ресурсами для розвитку туризму, особливо природними та історико-культурними. Основною метою на початку виникнення регіональних ландшафтних парків у світі було створення хороших умов для розвитку туризму та рекреації, що в свою чергу би дозволило розвантажити національні природні парки від надмірного впливу туризму. На сьогоднішній час поняття та завдання, що стосуються функціонування регіональних ландшафтних парків дещо змінилися. На перший план вийшла природоохоронна функція тим не менше рекреаційна функція має важливе значення.

Питання про потребу організації в Україні територій рекреаційного призначення вперше обговорювалося на IV Всесоюзній нараді з охорони природи, що відбулася в 1961 р. в Новосибірську, а потім неодноразово піднімалося на різних конференціях. Л. Шапошников запропонував називати такі території природними парками. К. І. Герснчук та С. М. Стойко наголошують на потребі створення невеликих за площею, так званих регіональних природних парків [2]. У науковій літературі питанням територіальної організації та розвитку діяльності регіональних ландшафтних парків присвячені праці багатьох учених, зокрема, Т. Андрієнко, М. Клєстова, О. Прядка, В. Брусака, Л. Царика, Ю. Грищенка, а пропозиції щодо створення нових РЛП висвітлені в працях П. Ященка, С. Кукурудзи, В. Гетьмана, А. Гудзевича, П. Царика та ін. Проте, мало уваги приділялося питанням розвитку туризму на цих територіях. Тому, метою нашого дослідження є проаналізувати сучасний стан та перспективи розвитку туризму в регіональних ландшафтних парках Західного Поділля.

Формування мережі регіональних ландшафтних парків розпочалося на початку 90-х років в західній частині України, пізніше було створено низку парків на сході та півдні країни. Перший регіональний ландшафтний парк «Дністровський каньйон» було створено в 1990 р. у Тернопільській області на території 42 тис. га. З прийняттям закону України «Про природно-заповідний фонд України» від 16 червня 1992 р. в Україні була офіційно введена ця нова категорія природно-заповідного фонду – регіональний ландшафтний парк. Станом на 01.01.2016 р. на території України функціонувало 80 РЛП загальною площею 779,9 тис. га, що становить 1,2% від площі України. Частка площі регіональних ландшафтних парків в структурі природно-заповідного фонду України становила 19,5% [3]. Наведені дані свідчать про популярність цієї категорії природно-заповідного фонду в нашій країні.

На території Західного Поділля знаходиться п'ять регіональних ландшафтних парків – Равське Розточчя, Знесіння, Загребелля, Зарваниця та найстаріший РЛП в Україні Дністровський каньйон. Одним із ключових завдань функціонування регіональних ландшафтних парків Західного Поділля являється створення умов для організованого та ефективного туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності в природних умовах з додержанням режиму охорони заповідних природних комплексів та об'єктів.

Тим не менш, на території парків є обмеження щодо ведення рекреаційної діяльності. Рекреаційну діяльність дозволяється проводити тільки в межах двох функціональних зон: регульованої та стаціонарної рекреації. Зона регульованої рекреації є головною зоною в регіональному ландшафтному парку. Включає в себе маршрути постійних екскурсій та екологічного туризму, і повинна становити 40-60% поверхні парку [1]. Тут проводиться екологічна та освітня діяльність, короткостроковий відпочинок, оздоровлення населення, огляд особливо мальовничих і пам'ятних місць, також тут знаходяться екологічні стежки і пішохідні маршрути, а також спеціалізовані постійні місця для розбиття намету та розведення багаття.

Зона стаціонарної рекреації призначена для збереження природних комплексів, які забезпечують відпочинок відвідувачів в межах парку, розміщення об'єктів і їх обслуговування. Включає в себе діючі санаторії, курорти і лікувально-оздоровчі центри, мотелі, кемпінги, кафе, ресторани і т.д. Також в цій зоні знаходяться всі історико-культурні пам'ятки: археології, історії, культури, населені пункти, які мають історико-архітектурну та рекреаційну цінність на базі яких проводять екскурсій [1].

Досліджувані регіональні ландшафтні парки характеризуються високим ландшафтним і біотичним різноманіттям, значною кількістю атракцій туристичних та історико-культурних об'єктів це в свою чергу створює хороші передумови для розвитку туризму. А їхнє розташування по відношенню до обласних центрів дає можливість для розвитку туризму вихідного дня. На території регіональних ландшафтних парків переважають наступні форми туризму: екологічний, культурно-пізнавальний, рекреаційний, краєзнавчий, сільський, релігійний та туризм вихідного дня (Табл. 1).

Таблиця 1

**Переважаючі форми туризму та головні туристичні атракції РЛП
Західного Поділля**

№	Назва РЛП	Переважаючі форми туризму	Головні туристичні атракції
1.	Равське Розточчя	екологічний, краєзнавчий, рекреаційний, релігійний, культурно-пізнавальний, кваліфікований	Урочище «Майдан», Гідрологічний заказник «Потелицький», дерев'яні церква св. Духа та дзвіниця церкви св. Трійці в с. Потелич, Крехівський монастир, скамянілий ліс в околицях с. Потелич, стави в околицях с. Кунин, німецький цвинтар другої Світової війни, джерела, каплички тощо.
2.	Знесіння	культурно-пізнавальний, краєзнавчий, рекреаційний	Музей «Певчепківський гай», цвинтар старого Знесіння, монастир св. Йосафата, комплекс костелу і монастиря св. Войцеха, гора Лева, церква св. Іллі, ретро залізнична колія, канатний парк
3.	Загребелля	рекреаційний, відпочинок на воді, рибальський, краєзнавчий	Тернопільський дендропарк та став, лісопарк Кутківці
4.	Зарванця	релігійний, культурно-пізнавальний	Зарванецький духовний центр, урочище «Вишнівчик»
5.	Дністровський каньйон	екологічний, спортивний, рекреаційний, краєзнавчий, сільський, культурно-пізнавальний	Дністровський каньйон, Раковецький та Чернелицький замки, Одаївські печери, водоспад «Дівочі сльози» та Червопогодський

Регіональний ландшафтний парк «Равське Розточчя», створений з метою збереження в природному стані унікальних ландшафтів Розточчя, історико-культурних комплексів і об'єктів, охорони водно-болотних угідь і створення умов для організованого відпочинку

населення. На території парку «Равське Розточчя» є багато цінних місць і природних об'єктів. Найбільш цікавим природним об'єктом є гідрологічний заказник «Потелицький». РЛП володіє значним рекреаційним потенціалом для розвитку екологічного, культурно-пізнавального, релігійного туризму, а також спортивного (кінного, велосипедного та лижного) туризму, а на прилеглих територіях – кваліфікованого туризму (мисливство, рибальство). Регіональний ландшафтний парк організований відносно недавно, тому мережа для туризму і рекреації лише починає розвиватись. У парку проектується ряд пішохідних та автобусних маршрутів, еколого-пізнавальних стежок, обладнано стаціонарні зони для відпочинку. В навколишніх населених пунктах є сприятливі умови для розвитку агротуризму. Прикордонно-приміське розташування підвищує цінність рекреаційних ресурсів. Уже впродовж 100 років Розточчя є головним регіоном відпочинку для жителів Львова і околиць. Парк знаходиться поблизу кордону з Польщею, тому має велике значення і для міжнародного туризму.

Регіональний ландшафтний парк «Знесіння» площею 312,0 га розташований у північно-східній частині м. Львова. Головне завдання парку – зберегти природні ландшафти і самотній архітектурно-історичний ансамбль, пристосувавши його до рекреаційних потреб мешканців та гостей Львова. РЛП «Знесіння» - унікальний заповідний об'єкт, оскільки знаходиться в межах великого міста на природно-географічному пасмі Розточчя, що й визначає його ландшафтне різноманіття. В межах парку є багато цікавих пам'яток природи: струмки Хомець і Глибокий; геологічних (скам'янілі залишки дерев та вапнякові відслонення відбитки доісторичних морських організмів); історичні («Гора Баба», «Рід-Гора»); археологічні (сліди поселень IV-II століття до нашої ери, залишки слов'янських поселень X-XIII століття); архітектури (церква Вознесіння XVI-XX ст., костел св. Войцеха XVI ст., церква св. Іллі XVII ст.). На території РЛП «Знесіння» розташований Музей народної архітектури і побуту «Шевченківський гай». Оскільки рельєф цієї території різноманітний, порізаний старими балками, має багато мікроформ, існує можливість вписати архітектурні експонати в ландшафт, близький до природи етнографічних зон. На території музею є 10 етнозон. Музей користується популярністю серед відвідувачів та гостей парку, хто цікавиться історією регіону. Парк є відмінним місцем відпочинку, як в теплий, так і в зимовий час року, тому влітку тут створені відмінні умови для їзди на велосипеді та пішого туризму, а взимку у Львові не

знайти кращого місця для катання на лижах або санках. На території парку прокладені численні пішохідні та велосипедні маршрути.

РЛП «Загребелля» створено на території 610 га. Парк розташований в межах зеленої зони м. Тернополя, що прилягає до Тернопільського ставу. До території парку входять: Тернопільський дендропарк (65 га), лісопарк Кутківці (45,5 га), Пронятинський лісовий масив (116 га), Тернопільський став з гребним каналом в межах водної акваторії (310 га) та інші землі (73,5 га). Основне завдання парку полягає в збереженні та раціональному використанні природних ландшафтів околиць міста Тернополя та створенні природних умов для відпочинку і оздоровлення населення. РЛП «Загребелля», як і РЛП «Знссіння» є унікальним регіональним ландшафтним парком який створено в межах великого міста. Регіональний ландшафтний парк виконує функції місця масового відпочинку тернополян. Враховуючи доступність території парку для населення м. Тернополя і його околиць в окремих його місцях спостерігається різна ступінь рекреаційних навантажень. Найбільші рекреаційні навантаження припадають на прибережні пляжно-купальні території. Лісопаркова зона піддається меншому впливу рекреантів. Ландшафти парку є сприятливими в основному для літнього відпочинку і оздоровлення. Наявні умови для спорудження певних рекреаційних закладів.

Регіональний ландшафтний парк «Зарваницький» створено з метою збереження та раціонального використання типових природних комплексів, які в поєднанні з архітектурним комплексом «Зарваниця» мають велику історико-культурну, естетичну та духовну цінність. Парк розташований в межах кв. 15-21 лісового урочища «Вишнівчик» Бучацького лісництва Бучацького держлісгоспу, архітектурного комплексу «Зарваниця» та сінокосів Зарваницької сільської ради. Духовний центр «Зарваниця» відвідує щороку велика кількість паломників і туристів з різних куточків України. Це в свою чергу сприяє розвитку релігійного туризму на території РЛП. Естетична оцінка ландшафтів парку є задовільною і відповідає вимогам до даної категорії ПЗФ. Проте для підтримання естетично-належного стану лісових формацій знаного в Україні і за її межами об'єкту, необхідно проводити заходи щодо лісовідновлення, рекреаційного благоустрою, збільшення кількості оглядових майданчиків. В цілому РЛП наділений достатньою площею природних ландшафтів стан збереження яких в околицях храмового комплексу викликає занепокоєння. Впродовж літа тут організуються духовні табори для дітей та молоді – «Сарепти»; навчання катехитів, реколекції для священників, паломництва для віруючих, інші заходи [5]. Внаслідок цього спостерігається рекреаційна

дегресія. Вона проявляється: засміченістю території, витоптуванням трав'яного покриву, залишками згарищ. Для вирішення цих проблем необхідно облаштувати місця для розкладання багать, забезпечити паломників та туристів дровами, обладнати територію урнами для сміття тощо.

Також, в парку відсутні рекреаційні заклади з обслуговування відвідувачів, окрім приватних садиб, дворів с. Зарванича, що розташоване поряд з парком. Парку необхідні готель, мотель, з закладами громадського харчування, розвинута інфраструктура сільського зеленого туризму.

РЛП «Дністровський каньйон» був створений рішенням виконавчого комітету Тернопільської обласної ради від 30 серпня 1990 р., загальною площею 42084 га. Основна мета створення: збереження унікальних природних комплексів долини Дністра, проведення наукових досліджень, раціональне використання багатих рекреаційних ресурсів, сприяння підтриманню екологічного балансу в регіоні, пропаганда природоохоронних знань.

В 2010 р. відповідно до Указу президента України №96 на території 10829,18 га було створено однойменний національний природний парк, тобто територія колишнього РЛП складається з сегментів НПП та РЛП. На сьогодні територія реорганізованого регіонального ландшафтного парку «Дністровський каньйон» – складається з 19 кластерів і становить 32043,12 га. Варто зазначити що регіональний ландшафтний парк «Дністровський каньйон» – це найстаріший РЛП в Україні, який був створений скоріше, ніж виникла сама категорія – «регіональний ландшафтний парк» і цей парк є найбільший серед РЛП в межах Західного Поділля.

Ландшафти представлені каньйоноподібними долинами рік Дністер, Стрипа, Серет, Джурин із прилеглими територіями, дуже розчленовані ярами та балками, фрагментарно покритими лісом. На території парку охороняють геологічні об'єкти, які є геологічними пам'ятками місцевого значення. Регіональний ландшафтний парк характеризується високим ландшафтним і біотичним різноманіттям, значною кількістю історико-культурних об'єктів це в свою чергу створює хороші передумови для розвитку туризму, а особливо спортивного туризму. До соціально-економічних чинників, які сприяють залученню природних комплексів до рекреації, необхідно віднести:

- високу транспортну доступність парку;
- наявність рекреаційної інфраструктури;
- участь місцевого населення в організації зеленого туризму;

– наявність надзвичайно високої концентрації природних та історико-культурних пам'яток [6].

Не зважаючи на потужний туристично-рекреаційний потенціал регіональні ландшафтні мають різні перепони, які гальмують розвиток туризму на їхній території. На перший план виходить проблема пов'язана із застарілою або зовсім відсутньою туристичною інфраструктурою, яка потребує значних інвестицій. Також, розвиток туризму в цих парках утруднений із-за розбіжностей у чинному законодавстві. У законодавстві України немає чіткого механізму, який би регулював розвиток туризму на території регіональних ландшафтних парків. Крім цього, ці парки мають досить мізерне фінансування. Цих коштів не вистарчає на першочергові потреби парку, не кажучи уже про розвиток туризму. Але, найголовнішою перешкодою, на нашу думку, є відсутність ефективного управління цими територіями. У двох із п'яти досліджуваних РЛП є адміністрації, але за рахунок недостатнього фінансування штат працівників є досить малий. Внаслідок чого ці адміністрації не в змозі в повному обсязі забезпечити повне виконання покладених на регіональний ландшафтний парк функцій. Зазначимо, що природоохоронні території різних країн світу, у яких аналогічні з регіональними ландшафтними парками України функції, активно розвивають свою діяльність. Як приклад, можна назвати ландшафтні парки сусідньої Польщі, які мають розвинуту мережу туристичних маршрутів і екологічних стежок, добре розвинуту туристичну інфраструктуру. В кожному парку є свій еколого-туристичний центр та служба охорони парку, а управління цими територіями здійснюється однією адміністрацією, яка створена для управління усіма ландшафтними парками воєводства. Вирішивши дані проблеми та використавши міжнародний досвід регіональні ландшафтні парки Західного Поділля мають усі передумови для розвитку туризму на своїй території.

Література

1. Андрієнко Т.Л. Науково-методичне та нормативно-правове забезпечення створення та діяльності регіональних ландшафтних парків України / Т. Л. Андрієнко, Р. Я. Арап. К. : ПоліграфЦентр, 2004. 53 с.
2. Геренчук К.І. Природні парки – нова форма територіальної охорони природи на Україні та їх географічна межа / К.І. Геренчук, С. М. Стойко // Фізична географія та геоморфологія: міжвідом. наук. зб. - К. : «Вища школа», 1976. - Вип.15. – С. 3-8.
3. Паціональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2015 році. К. : Центр екологічної освіти та інформації, 2015. 258 с.
4. Кукурудза С.І. Регіональні ландшафтні парки як ефективний засіб збереження біотичного різноманіття та культурно-історичної спадщини / С. І. Кукурудза // Наукові записки ТШПУ. Серія: географія. – Тернопіль : Видавн. відділ ТШПУ, 2004. – №2 (Ч.2). – С. 241-246.

5. Царик Л. П. Мережа регіональних ландшафтних парків Тернопільщини: концептуальні засади формування, оцінка рекреаційного потенціалу / Л. Царик, П. Царик, С. Почицька, М. Гінзула // Рекреаційне і заповідне природокористування: зб. наук. праць. Тернопіль: СМП "Тайп", 2012. С. 29-56.

6. Чайковський М. П. Дністровський каньйон / М. П. Чайковський. Львів: Каменяр, 1981. – 76 с.

7. Baranowska-Janota M., Korzeniak G., 1991, Zasady turystycznego użytkowania i ochrony parków krajobrazowych, Instytut Gospodarki Przestrzennej i Komunalnej, Oddział w Krakowie, Krakow.

УДК 911.3

Яроменко О. В., к. геогр. н.с.

Головач І. В.,

студентка спеціальності «Географія»,

Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'янука,

м. Рівне

Yaromenko ov@ukr.net

ОЦІНКА РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТСЬКИХ РЕСУРСІВ ДЕМИДІВСЬКОГО РАЙОНУ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ ДЛЯ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

E VALUATION OF RECREATIONAL AND TOURIST RESOURCES IN DEMIDIVKA DISTRICT OF RIVNE REGION FOR TOURISM DEVELOPMENT

В статті проаналізовано рекреаційно-туристський потенціал Демидівського району Рівненської області для розвитку туризму. Здійснено аналіз природних рекреаційно-туристських ресурсів району та оцінку історико-культурних туристських об'єктів. Охарактеризовано природно-заповідний фонд території Демидівського району, й вивчено санаторно-оздоровчі ресурси регіону. Названо можливі види розвитку туризму в Демидівському районі та найпривабливіші туристичні центри. Окреслено проблеми та перспективи розвитку туризму в Демидівському краї.

Ключові слова: *природні рекреаційно-туристські ресурси; суспільно-історичні туристські ресурси; рекреаційно-туристичний потенціал території; види туризму, регіон.*

The article deals with the recreational and tourist potential of Rivne region for tourism development. The analysis of natural, recreation and